

LUND UNIVERSITY

Villkorat Föräldraskap

Om umgängesföräldrars perspektiv på i insatsen umgängesstöd

Bangura Arvidsson, Maria

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bangura Arvidsson, M. (2017). *Villkorat Föräldraskap: Om umgängesföräldrars perspektiv på i insatsen umgängesstöd*. (Working paper-serien; Vol. 2017, Nr. 1). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Nr 1 • 2017

ISSN 1650-8971

Villkorat Föräldraskap

Om umgängesföräldrars perspektiv på insatsen umgängestöd

Författare: Maria Bangura Arvidsson

LUNDS
UNIVERSITET

Innehåll

Förord och inledning 3

Forskningsområdet 4

Tillvägagångssätt och material 6

Resultat:

Umgängesföräldrarna och umgängesstödet 7

Insatsen som stöd 7

Insatsen som negativ kontroll 9

Orättfärdigt behandlade fäder 10

Insatsens betydelse – barns bästa och umgängesföräldrarnas behov 11

Barns bästa - betydelsen utav umgängesstöd och umgängesmiljö 12

Att få träffa sina barn – hur viktigt är detta på en skala 14

Villkorat föräldraskap – diskussion 15

Referenser 17

Bilaga:

Frågeformulär till umgängesföräldrar som träffar sitt/sina barn med umgängesstöd

Förord

Insatsen umgängesstöd kan värderas väsentligt olika beroende på vems perspektiv som lyfts fram. Det finns tydliga intressekonflikter mellan de olika parterna, till exempel umgängesföräldrar, boende-föräldrar, barn och familjerätt. Denna text belyser umgängesföräldrars perspektiv på umgängesstöd, och deras upplevelser av föräldraskapet som villkorat. I frågeformulär och intervju med umgängesföräldrar framkommer beskrivningar av insatsen som dels stödjande dels negativt kontrollerande, att dessa föräldrar är orättfärdigt behandlade och offer samt vilken betydelse de menar att insatsens har, relaterat till barns bästa och föräldrars behov.

Inledning

Ungefär 50000 barn är varje år med om att föräldrarna separerar (Socialstyrelsen 2013). Att det är för barns bästa att vid föräldrars separation ha kontakt med båda sina föräldrar är en allmänt vedertagen uppfattning. Gemensam vårdnad är snarare regel än undantag och växelvis boende för barn har ökat. I de fall som barnen bor stadigvarande hos den ena föräldern är det vanligt att barnet har umgänge med den andre föräldern varannan helg och på lov (SCB 2014). De flesta separerade föräldrar samarbetar och hittar former för barnets boende och umgänge. En del föräldrar kommer emellertid inte överens och konflikten kan vara så stor att barnen behöver stöd i umgänget.

Umgängesstöd är en insats för barn till separerade föräldrar som bara får träffa sina barn under förutsättning att en tredje part är med vid umgänget, eller vid hämtning och lämning av barnen. Det kan handla om föräldrar som har en psykisk sjukdom, missbrukar, har (eller misstänks ha) utsatt sina barn för övergrepp, varit våldsamma mot eller har hotat sina barn och/eller den andra föräldern. Det är oftast fäder som är umgängesföräldrar. Det saknas exakta siffror om hur många barn som får denna form av stöd varje år, men Socialstyrelsen uppskattar att minst 1400 barn under det senaste året har haft umgängesstöd enligt beslut eller domslut från tingsrätten (Socialstyrelsen 2013).

Umgängesstöd är en benämning på den insats som tidigare kallades *kontaktperson vid umgänge*, den nuvarande benämningen föreslogs av en statlig utredning (SOU 2007:52). Umgängesstöd innebär att en särskild person utses av en socialnämnd efter domstolsbeslut. Insatsen kan också tillsättas som en frivillig insats. Det kan vara en person som är med när föräldern med rätt till umgänge är tillsammans med sitt barn hemma hos sig eller gör någon aktivitet med barnet utanför hemmet. Det kan också utföras av en särskilt utsedd person på en umgängeslokal. Insatsen har förändrats något de senaste åren och antalet lokaler för detta ändamål har ökat.

Det finns begränsat med forskning och systematiserad kunskap om insatsen umgängesstöd (t.ex. Forsberg & Pösö 2008, Ekbom & Landberg 2007). I förhållande till tidigare publikationer som skrivits inom samma projekt som materialet till denna text ingår i (Andersson & Bangura Arvidsson 2006, 2008, 2009, Bangura Arvidsson 2009), är det påtagligt att denna insats betraktas på avgjort olika sätt beroende på vems perspektiv som belyses. Det finns tydliga intressekonflikter. Barns och föräldrars intressen sammanfaller inte alltid, vilket inte är ovanligt inom den sociala barnvården (jfr Andersson 2013). Intressekonflikten vad som gäller insatsen umgängesstöd blir ännu tydligare då även umgänges-

föräldrarnas perspektiv belyses. Det är sällsynt att umgängesföräldrar med en så konfliktfylld situation att de måste ha stöd för umgänget, får bidra med sitt perspektiv. Hur dessa föräldrar uppfattar och förhåller sig till denna form utav stöd påverkar sannolikt i hög grad hur umgänget blir för barnet.

Syftet med texten är att belysa hur umgängesföräldrar förhåller sig till insatsen umgängesstöd, både utifrån sig själva som föräldrar och utifrån hur de uppfattar att barnen påverkas av insatsen. Jag inleder med att beskriva forskningsområdet och att lyfta fram tidigare studier om frånskilda föräldrar i konflikt, med fokus på umgängesföräldrar. I resultatdelen tar jag fasta på några aspekter som kommer fram i materialet. Texten avslutas med en diskussion och det faktum att det är fler män än kvinnor som är umgängesföräldrar gör det relevant att diskutera materialet utifrån olika genuspositioner (Jfr Connell & Messerschmidt 2005).

Forskningsområdet

Det finns ett flertal studier som specifikt fokuserar på frånskilda föräldrar i konflikt. I flera studier framkommer det att konflikten ibland kan ”skymma sikten” för barnens behov i situationen (se t.ex. Bangura Arvidsson 2009, Kaganas & Day Sclater 2004, Perry & Rainey 2007). Det finns ett begränsat antal studier som fokuserar på umgängesföräldrar. Till exempel Perry och Rainey (2007) har studerat engelska och walesiska domar om övervakat umgänge, umgängesstöd och indirekt kontakt. Författarna skiljer på övervakat (supervised) umgänge och umgängesstöd (supported) och menar att vid umgängesstöd övervakas interaktionen mellan förälder och barn mer strikt. Perry och Rainey (2007) har också gjort intervjuer med boendeföräldrar, umgängesföräldrar och domare. Umgängesföräldrarna upplevde beslutet om umgängesstöd som kränkande. Föräldrarna anklagade varandra för att bryta mot överenskommelsen och klagade på brist på flexibilitet i besluten. Föräldrarna kände sig pressade att acceptera det som rätten föreslog eller tilldömde, vilket innebar att det kunde vara svårt att följa överenskommelsen i praktiken. Konflikter och bristen på kommunikation mellan föräldrarna gjorde att de kunde ha svårt att se till barnets behov. Wilsons studie (2006) pekar i samma riktning. De umgängesföräldrar som han belyser i sin forskningsöversikt beskrev känslor av stress, bitterhet och misslyckande. Dock, även positiva aspekter framkommer i studien, som att det hade skett en positiv förändring i föräldraskapet (Wilson 2006).

Det är oftast fäder som är umgängesföräldrar, även om det finns undantag (se t.ex. Kielty 2005). Wilson (2006) visar att det är större likhet mellan umgängesföräldrar oavsett kön, än mellan enbart män som är boendeföräldrar respektive umgängesföräldrar. Föräldrarna inom samtliga föregående nämnda kategorier använder barnets bästa som argument för sin egen ståndpunkt, dels med fokus på barnens behov, dels med fokus på sig själva. Umgängesföräldrarna, oavsett om de var mödrar eller fäder, lyfte fram de praktiska svårigheterna, att de kände sig kontrollerade och hade känslor av maktlöshet och förlust. Mödrarna hade dock mer skuld-känslor beroende på normer kring moderskap. Kvinnor är dessutom i större utsträckning utsatta för våld än vad män är (Wilson 2006). Det finns studier som visar att familjerätten, genom bland annat insatsen umgängesstöd, kan ge även våldsamma män tillgång till sina barn (Eriksson 2003, Eriksson & Dahlkild-Öhman 2008, Eriksson & Näsman 2007).

Kaganas och Day Sclater (2004) har studerat umgängestvister i England och Wales utifrån intervjuer med mödrar (boendeföräldrar) och fäder (umgängesföräldrar). De beskriver en liknande kontext som den svenska, med en dominerande välfärdsdiskurs där barn framställs som sårbara och där separation ses som särskilt skadligt för barn. Vikten av barns kontakt med båda föräldrarna efter separation betonas och att barns välbefinnande är beroende av att föräldrarna har en fortsatt konstruktiv relation till varandra. Såväl boendemödrarna som umgängesfäderna återopade denna diskurs, men tolkade den på ett sätt som ofta ledde till att konflikten fördjupades istället för att den reducerades. Båda parterna talade om konflikten som en kamp mellan könen och att rättssystemet sågs vara i maskopi med den andra föräldern. Kaganas och Day Sclater (2004) menar att lagens könsneutralitet tillskriver mödrar och fäder lika värde som föräldrar, men att den samtidigt på så sätt osynliggör den könspolitik som trots allt utspelar sig inom rättsväsendet och andra myndigheter (jfr Bangura Arvidsson 2003, Brown et al 2009).

Föräldrarnas berättelser om umgängestvister i Kaganas och Day Sclaters (2004) studie ger en bild av hur ”goda” respektive ”dåliga” föräldrar konstrueras. Umgängesfäderna positionerade sig själva som ”goda” föräldrar genom att erkänna de dominerande normerna och genom att i sina berättelser förhålla sig till välfärdsdiskursen. Ett sätt för fäderna att framställa sig som värdiga föräldrar var att distansera sig från den gängse bilden av dåliga och odugliga fäder. Fäderna återopade återkommande, att det är viktigt för barn att ha kontakt med den förälder de inte bor hos och de hävdade på så sätt att det är viktigt för deras barns bästa att stödja umgänget med dem.

Vissa umgängesfäder i Kaganas och Day Sclaters (2004) studie försökte stärka sin egen position genom att lyfta fram sin expartners misslyckanden och hävda att deras egen närvaro var nödvändig för att skydda barnen från moderns dåliga föräldraskap. Till exempel kunde de skylla på att barnens ovilja att träffa dem var på grund av moderns dåliga förmåga till föräldraskap och hennes skadliga inflytande på barnet. Därmed kunde de enklare upprätthålla bilden av sig själva som goda fäder. Författarna menar att i vissa fall är det föräldrarnas egna psykologiska behov som är orsaken till att konflikten upprätthålls. Idealet om ”den goda skilsmässan” och den konfliktfria separerade familjen är, enligt Kaganas och Day Sclater (2004), långt ifrån många föräldrars erfarenheter. Några umgängesfäder i deras studie sa att umgängestvisten var det enda sättet de hade för att kunna bevisa, både för sig själva och sina barn, att de tog faderskapet på allvar. Föräldrarna kunde förvisso förstå att konflikten inte var bra för barnen, men la ändå ansvaret för den skada barnen orsakades, på bristerna i systemet snarare än på sin egen envisa kamp. Kaganas och Day Sclater (2004) menar att de psykologiska processer som umgängestvister kan medföra, är långt mer djupgående och komplexa än vad rättssystemet verkar kunna klara av att hantera.

Röbäck (2012) diskuterar också föräldraskap i separerade familjer relaterat till familjediskurser och rättsväsendet. Hon visar i en studie av verkställighetsdomar hur förhållandet mellan föräldrar och barn styrs i familjerättsliga konflikter och hur styrningen relaterar till olika familjemodeller och familjepraktiker. Röbäck (2012) visar bland annat att det är en bild av ett ojämnt föräldraskap och en asymmetrisk familjemodell som kommer fram i domarna. Till exempel framställs fäder som att de varken lyssnar på eller uppmärksammar sina barn tillräckligt. Detta gäller främst umgängesfäder. I domarna saknas det beskrivningar av vad ett bra umgänge innebär konkret. Beskrivningarna är generella

och betonar vikten av barns kontakt med båda sina föräldrar, på ett liknande sätt som Kaganas och Sclater (2004) lyfter fram i sin studie. I de fall barn beskrivs ha en motvilja mot att träffa umgängesföräldrarna hänvisas det till föräldrarnas konflikt och deras relation till varandra snarare än till relationen mellan föräldern och barnet.

I tidigare publikationer om umgängesstöd (Andersson & Bangura Arvidsson 2006, 2008, 2009, Bangura Arvidsson 2009) har vi lyft fram insatsen som ett exempel på när motsättningen mellan statens ansvar och familjens autonomi ställs på sin spets. Vi såg där umgängesstöd som en yttersta konsekvens av de problem och konflikter som kan föreligga för föräldrar som inte bor tillsammans. Vi menade att när staten, genom familjerätten, inte lyckas medverka till att föräldrar i samförstånd löser frågor om umgänge, kan staten besluta om hur umgänget ska gå till. I yttersta fall kan staten besluta om umgängesstöd för att tillgodose barns behov av kontakt med båda föräldrarna (Andersson & Bangura Arvidsson 2009). Tidigare har vi också diskuterat insatsen utifrån den kontext som det senmoderna samhället utgör och innebörden av det senmoderna föräldraskapet. Vi har, utifrån bland andra Bäck-Wiklund (2003) och Regnér (2006), argumenterat för att insatsen kan ses som ett sätt att upprätthålla den normala familjen, trots förändrade familjeformer. Tillspetsat kan umgängesstöd ses som ett stöd för att upprätthålla den tänkta familjen och det eviga föräldraskapet (Bangura Arvidsson 2009). Då det främst är fäder som är umgängesföräldrar kan umgängesstöd också ses som ett sätt för staten att bistå med att involvera fäder i barns liv (Andersson & Bangura Arvidsson 2009) och Sverige kan på så sätt betraktas som ett ”pappavänligt” samhälle (jfr Hobson 2004). Den kontext som vi relaterade insatsen till i de föregående publikationerna har relevans även i den här texten.

Tillvägagångssätt och material

Materialet samlades in under 2008-2009 och är en del av ett större projekt¹ om insatsen umgängesstöd utifrån olika perspektiv. Materialet i den här texten består av frågeformulär (se bilaga) som har besvarats av 15 umgängesföräldrar, varav 12 fäder och tre mödrar. I det övergripande projektet ingår också material som består av intervjuer med socialsekreterare inom familjerätten (Andersson & Bangura Arvidsson 2008), intervjuer med kontaktpersoner (Bangura Arvidsson 2009), studie av akter samt frågeformulär till boendeföräldrar och barn (Andersson & Bangura Arvidsson 2009). Frågeformuläret till umgängesföräldrarna består av 15 frågor varav sex frågor gav föräldrarna möjlighet att svara med egna ord och att utveckla sina svar. Det var frågor om vad de tyckte om beslutet gällande umgängesstöd, hur det genomfördes i praktiken, vad de anser har varit bra, dåligt och borde vara annorlunda, vad barnet ansåg och brukade säga om umgänget och arrangemanget kring det. Några föräldrar skrev dessutom längre svar på baksidan av frågeformuläret. I materialet ingår också en intervju med en av dem (UF5) som besvarat frågeformuläret.

Föräldrarna fick frågeformulären via socialsekreterare och familjerättssekreterare, verksamma i olika delar av Sverige. I en tidigare artikel (Andersson & Bangura Arvidsson 2009) för vi ett resonemang om varför vi fick in färre svar än vad vi hade förväntat oss. Detta gäller även för boendeföräldrar. En anledning är att de socialsekreterare som visat intresse för projektet inte distribuerade frågeformuläret i

¹ Delstudierna ingår i det numer avslutade projektet ”Barnet mellan två föräldrar – om insatsen kontaktperson i umgängesstöd”, finansierat av Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Projektledare: Professor Gunvor Andersson.

den utsträckning som vi hade hoppats. Insatsen berör dessutom endast ett fåtal familjer. Förmodligen är det även så att vissa föräldrar inte har velat delta i studien eller att socialsekreterarna bedömt det som olämpligt att vidarebefordra vår information till dem. Det framgår i tidigare studier att det kan vara svårt att få kontakt med klienter när olika myndighetspersoner, t.ex. socialsekreterare, är gatekeepers (se t.ex. Heyes 2005, Sallnäs, Wiklund & Lagerlöf 2010).

Resultat:

Umgängesföräldrarna och umgängesstödet

De 15 umgängesföräldrarna var vid tiden för undersökningen föräldrar till 19 barn, som var från ett år till 13 år gamla. För åtta av föräldrarna hade beslutet om umgängesstödet fattats i domstol. För sex av föräldrarna tillsattes umgängesstöd efter en frivillig ansökan om insatsen. En uppgav att de fick insatsen både genom domstolsbeslut och genom frivillig ansökan. Huruvida insatsen beslutats i domstol eller inte verkar inte ha påverkat svaren i någon större utsträckning. Såväl positiva som negativa värderingar uttrycks av föräldrarna oavsett hur insatsen tillsattes. Nio av föräldrarna hade insatsen under hela umgänget, fyra uppgav att de bara hade insatsen då barnet lämnades och hämtades. Två hade inte svarat på frågan. Fyra skrev att de hade en individuell kontaktperson, fem att de hade kontaktpersonen i umgängeslokalen eller både kontaktperson och umgängeslokal. Sex uppgav att de hade umgänget i en umgängeslokal. Det var stor variation i hur ofta de träffade sina barn, från några timmar varannan vecka till ett tillfälle i veckan. Någon hade sina barn hos sig från fredag till söndag varannan vecka.

Även om det i de flesta fallen handlade om umgänge i en lokal avsatt för detta ändamål, såg arrangemangen olika ut. Det kunde vara så att umgängesföräldern hämtade barnet hemma hos boendeföräldern och sedan gick till umgängelokalen och var där med barnet. Det kunde också vara så att umgängesföräldern kom till lokalen själv och att barnet kom dit tillsammans med boendeföräldern, som antingen väntade i ett angränsande rum eller lämnade lokalen under umgänget. I de fall där umgängesföräldern och boendeföräldern av olika anledningar inte fick eller ville träffa varandra kunde en kontaktperson eller en vän till boendeföräldern komma och lämna, för att därefter hämta barnet.

Orsaken till umgängesstödet uppgav umgängesföräldrarna vara på grund av att de var i konflikt med den andra föräldern och att de i några fall hade anklagats för olika typer av övergrepp. I materialet finns t.ex. en beskrivning av hur en man blev anklagad för misshandel, mordförsök och sexuellt utnyttjande av minderårig. I flera fall var det en begäran eller ett villkor från boendeföräldern (sanktionerat av rätten gällande stöd för umgänget) för att umgängesföräldern överhuvudtaget skulle få träffa barnet. I ett par fall var det umgängesföräldrarna som själva begärt stödet för att de ansåg sig behöva stöd i umgänget och för att lugna den andra föräldern.

Insatsen som stöd

Beskrivningarna av hur umgänget gick till i praktiken visar på hur insatsen upplevdes som ”å ena sidan stöd och å andra sidan som negativ kontroll”. Vad gäller insatsen som stöd handlade det om att den upplevdes som en trygghet under en ofta kaotisk period och att det då fanns någon stödjande i bakgrunden som egentligen inte syntes så mycket. Det fanns också erfarenhet av och en önskan om att föräldrar i liknande situation skulle kunna vara ett stöd för varandra.

Ungefär hälften av umgängesföräldrarna såg tillsättandet av umgängesstöd som ett bra beslut. Det visar sig i svar som att det var ”bästa sättet att få träffa [sonen]” (UF13) och ”Jag tycker det här är bra för mig” (UF14). Ett par föräldrar var tydliga med att det var deras eget beslut, vilket uttrycks på följande sätt: ”Det fanns bara ett beslut – det var mitt!” (UF6). Dessa föräldrar beskrev det som att de hade tagit sitt föräldraansvar genom att gå med på eller ha ansökt om insatsen. Ytterligare ett uttryck för insatsen som stöd är att det kunde behövas under en tid som upplevdes som kaosartad: ”Jag tycker att det var underbart att [umgängeslokalen] fanns under en tid som var kaotisk [...]. Lokalen och personalen var mycket bra” (UF6). De föräldrar som beskrev arrangemanget på ett positivt sätt skrev också om vad de gjorde med barnen. Det framstår av beskrivningarna att det är föräldrar som ville ha ut så mycket som möjligt av tiden tillsammans med barnen, vilket i vissa fall beskrivs som intensivt och ibland till och med pressat och forcerat. Såväl speciella aktiviteter som mer omvårdande aspekter av föräldraskapet lyftes fram i beskrivningarna av vad föräldrarna gjorde med sina barn. Citatet ”Vi lekte och busade. Vi hade superkul. Mycket intensivt och roligt! [Dottern] trivdes...” (UF11) kan ses som exempel på aktivitet. Några beskrivningar kan tolkas som mer en önskan om ett så normalt vardagligt föräldraskap som möjligt, trots den speciella situationen, t.ex. ”Vi lekte på lekplatsen, läste böcker, ritade, pratade, gosade, åt lunch i köket som jag hade lagat hemma.” (UF6)

Ett par umgängesföräldrar beskrev, liksom kontaktpersonerna i en tidigare artikel (Bangura Arvidsson 2009), att de fick sköta sig själva tillsammans med barnen. Umgängesstödet fanns i bakgrunden, vilket följande två citat är exempel på: ”Väl inne på [umgängescentralen] tog personalen emot oss, visade oss runt, sedan skötte vi oss själva, jag och min dotter” (UF7) och ”Vi brukar leka och spela spel. [Kontaktpersonen] är väldigt bra hon märks nästan inte.”(UF1)

Beskrivningarna handlar om att umgängesföräldrarna hade en positiv stund med barnen och att det fanns någon i bakgrunden som ett stöd, men som inte la sig i umgänget speciellt mycket utan de lät umgängesföräldrarna och barnen vara för sig själva. Det verkar vara viktigt för att det ska bli ett sätt att umgås på som upplevs som så normalt som möjligt och att föräldraskapet ska kännas naturligt.

Några av de umgängesföräldrar som hade erfarenhet av umgänge i lokal påpekade att personalen var ett stöd, men var kritiska till miljön i och omkring lokalen. Det finns i materialet kritiska kommentarer om att miljön inte främjade ett gott umgänge, men att personalen upplevdes som bra: ”mycket nöjd med personalen som var kanon!” (UF12)

I ett par kommentarer beskrivs erfarenheter av vad som skulle kunna tolkas som ett slags stöd av andra i samma situation, eller i alla fall en önskan om det:

Man såg snabbt vilka som var i samma situation och var ”oskyldigt” anklagade av sina före detta fruar. Vi hade bra dialog och har samma förakt för sociala som inte kan sin sak. Papporna som ”hade” gjort något höll sig på sin kant! Stämningen blir sjukt konstig när man träffas flera på en gång – dåligt. (UF12)

Saknat ett forum för utbyte av erfarenheter och stöd mellan fäder i liknande situation. Trodde att detta skulle ingå i [umgängeslokalen]. Kanske det är svårt att genomföra. Misstänker att vi har alltför skilda bakgrunder och vägar in i faderskapet. Skälet till att vi inte lever med modern och barnet kan nog sträcka sig allt från separation och [otydligt] känslor till att fadern har psykiska och/eller missbruksproblem. (UF8)

Citaten visar på ett försök till och en önskan om att föräldrar i liknande situation skulle kunna vara ett stöd för varandra. Båda citaten visar dock att det kan vara svårt och att umgängessituationen kan präglas av upprörda och negativa känslor som förskjuter fokus från barnet och kan leda till förakt och bitterhet (jfr Perry & Rainey 2007). Det är likartade situationer som också kontaktpersoner beskriver (Bangura Arvidsson 2009). I citaten ovan framstår det som att det var viktigt för dessa föräldrar att betona att de var oskyldiga och att de inte var som de andra, de fäder som var skyldiga och därför höll sig på sin kant. Det kan tolkas som att det finns mer eller mindre accepterade kategorier av umgängesföräldrar (jfr Kaganas & Day Sclater 2004).

Insatsen som negativ kontroll

I umgängesföräldrarnas svar framkommer att insatsen upplevdes som negativ kontroll i olika avseenden och att de kände sig motarbetade (jfr Wilson 2006). Det handlar om kontroll från kontaktpersoner och personal på umgängeslokalerna samt att även boendeföräldrarna uppfattades som kontrollerande. I svaren finns också exempel på strukturell kontroll, som kan härledas till sociala myndigheters syn på föräldrar som inte bor tillsammans med sina barn.

Som kontrast till de föräldrar som upplevde att de fick sköta sig själva i umgänget med barnen, finns det negativa kommentarer där det påpekas att personalen på umgängeslokalen lade sig i för mycket med restriktioner och begränsningar. Dessa föräldrar kände sig instängda och var kritiska till både personalen och miljön. De menade att det var för många barn och föräldrar på en liten yta och att personalen hade "en lång rad regler och omotiverade begränsningar" (UF4) som föräldrarna var tvungna att följa för att få ha umgänge med sina barn: "Protester besvarades med hot om indraget umgänge" (UF4). Kontrollen beskrevs konkret, t.ex. som att bli inlåst i en miljö som är otrevlig både för barn och vuxna:

... en massa gråtande och skrikande barn och personal som inte engagerar sig ett skit. Det har varit ett helvete att sitta inlåst i ett gammalt mögligt skjul vid [en park] som ett djur... (UF5)

Kontrollen beskrevs också i termer av övervakning och straff:

[Umgängeslokalen] är bara en polisiär enhet eller vad man ska kalla det. Dom är bara där för att bevaka att jag inte slår mina barn eller gör något annat med dom. [Personalen] är inte där för att stötta... (Intervjun)

Här verkar det mer rimligt att tala om övervakat umgänge än om umgängesstöd. Det beror också på utifrån vems perspektiv insatsen betraktas. För barnet och boendeföräldern kan det uppfattas som ett stöd (Andersson & Bangura Arvidsson 2009) medan umgängesföräldern främst upplever det som övervakning och ibland till och med som ett straff.

Boendeföräldrarnas kontroll beskrevs som att de inte kunde överlämna ansvaret för barnen till umgängesföräldern (och umgängesstödet), utan dröjde sig kvar för att övervaka umgänget: "Att en del mödrar 'väntade' i lokalerna och även gick in i umgängesrummet var mycket jobbigt och olustigt." (UF8) Boendeföräldrarnas kontroll framstår i vissa fall som mer abstrakt och relaterad till strukturell kontroll av umgängesföräldrar: "Det är fortfarande den som har boendet som bestämmer." (Intervjun)

Beskrivningarna ger en bild av hur olika aspekter av kontroll samverkar. Det handlar om att umgängesföräldrarna upplever kontroll från boendeföräldern, som uppfattades som den part som hade mest stöd från sociala myndigheter att fatta beslut kring barnet. Boendeföräldrarna uppfattas därmed som gatekeepers som det krävs ett godkännande från för att umgängesföräldrarna ska få tillgång till sina barn. Några fäder påpekade i detta sammanhang, att samhället är kvinnodominerat och att socialtjänsten och rättsväsendet hjälper till att upprätthålla systemet. Upprördheten kring socialtjänsten uttrycks av umgängesföräldrar oavsett kön. Det handlar om att de känner sig misstänkliggjorda:

Jag är bitter på situationen som ni märker och det beror på att jag aldrig blev trodd i denna fruktansvärda situation. Kan bara säga att sociala inte bryr sig utan går på vem som lipar mest...! (UF12)

Kontrollen utövades enligt några föräldrar inte bara gentemot dem, utan även gentemot barnen:

Samhällets kontroll drabbar oskyldiga barn. Otroligt synd om de drabbade barnen och skam till framförallt socialtjänst och domstolar. Att hysa agg mot sitt ex kanske är naturligt men samhället får inte hjälpa till att hämnas på ett sätt som drabbar oskyldiga barn. (UF4)

Ovanstående citat är ett exempel på hur barnen lyfts fram som argument för att insatsen inte fungerar. Det framställs som att det inte bara gäller umgängesföräldrarna utan även de oskyldiga barnen.

Orättfärdigt behandlade fäder

En genomgående beskrivning som några av männen gav var att de, genom att tvingas till umgängesstöd, kände sig orättfärdigt behandlade och som offer för moderscentrism samt att de upplevde samhället som mans- och fadersfientligt. Det handlar dels om att känna sig som offer för ett strukturellt system, det som bland annat socialtjänsten och familjerätten verkar i och upprätthåller, dels som offer på ett mer personligt och konkret plan. I materialet finns kommentarer från fäder som kände sig utsatta för utpressning av modern och menade att de inte längre litade på socialtjänstens kunskap och utredningsförmåga. Dessa fäder formulerade det som att de var utsatta för samhällets könsdiskriminering av män, iscensatt av sociala myndigheter. Det visar sig i uttryck som att man ”gör bara som mamman vill i det jämställda landet Sverige” (UF7) och att ”kvinnor har hela socialförvaltningen som redskap” (UF11). I de kommentarer där samhällets diskriminering av män lyfts fram förekommer formuleringar som att ”den ensidiga synen på män måste upphöra” (UF11), att ”alla män är inte hundar” (UF4) och att socialtjänsten borde vara mer kritiska till kvinnor och deras version av situationen. Jag presenterar här ytterligare några citat:

Man måste använda logik, sunt förnuft och förstånd, inte bara lyssna på kvinnors jämmer och tycka synd om sig själv. (UF11)

Endast kvinnan får komma till tals och hennes ord är sanning tills det motbevisats. [...] Idag förstår jag de män som inte orkar slåss mot ex. socialtjänst, domstolar och polisväsen utan väljer att inte ha kontakt med sina barn.(UF4)

Som jag ser det har det inte varit någon som velat hjälpa till [att lösa det här]. Det har hela tiden varit mamman – per automatik. (Intervjun)

Och det är så vanligt att det inte finns någon rättvisaspekt, varken för barnen eller framför allt pappan när det gäller tvist, utan man ser helt enkelt till kvinnan. Om det är kvinnan som är i samma situation [att barnen blir kidnappade] då är polisen där inom ett dygn [...] (Intervjun)

Citaten visar på en upplevd kränkning från samhällets sida och en könsbaserad orättvisa till fädernas nackdel. Det handlar om att fäder som kollektiv grupp diskrimineras av socialtjänst och rättsväsende utifrån upplevelsen av att de ingår i ett generellt system. Offerrollen uttryckt på ett personligt plan finns i kommentarer där umgängesföräldrarna beskrev sig som kränkta som individer:

Jag är en rättskaffens man. Jag tar hand om mina barn. Jag ger dem mat, kläder och massor med kärlek. Jag pussar, kramar och uppmuntrar dem. Jag leker och uppfostrar dem till att bli män som jag. Jag lagar mat, städar, tvättar, inreder, snickrar och är allmänt händig. Jag har ett gott tålamod och ett stort hjärta. Jag är för jämställdhet i själ, hjärta, kropp och plånbok. Varför är jag mindre värd som förälder än mamman? Varför är män mindre lämpade att ta hand om barn? Varför diskriminerar den ”manschauvinistiska” regeringen och riksdagen mig och mina bröder? (UF5)

I ett par citat framkommer upplevelsen av att ha fått för lite stöd för att få umgängen med barnen att fungera: ”trots beslut gör mamman som hon vill” och ”modern avbokar mötena hela tiden”. I ytterligare ett citat framkommer det hur mamman motarbetade umgängen och det tar sig uttryck i en upprördhet över bemötandet från tingsrätten:

Det enda positiva var att personalens vittnesmål motsade moderns lögn vid påföljande tingsrättsförhandling. Alla behandlas lika, vilket innebär att alla behandlades som om de vore kvinnomisshandlare. Jag och mitt ex ska ha en relation under resten av min dotters liv. Den kränkning som jag utsattes för bidrar på ett mycket negativt sätt till denna relation och är därmed direkt skadligt även för barnet. (UF4)

Citatet visar också på att umgängesstödet kan nyansera tingsrättens bild. Personalen på umgängeslokalen hade haft en viktig roll i det här fallet, som under mannens umgänge med sitt barn kunde se hur det fungerade och att denna aspekt hade blivit viktig i domstolsförhandlingarna. I likhet med några andra män i studien lyfte han fram hur män, i liknande situation som han var i, generellt behandlas i samhället, i detta fall som kvinnomisshandlare.

Insatsens betydelse - barns bästa och umgängesföräldrars behov

Umgängesföräldrarna använde sig av uttryck som kan relateras till barnens bästa och lyfte på olika sätt fram det som argument, t.ex. i formuleringar som: ”Barnen kommer främst”, ”Tillgodose barnens behov”. Det framfördes som skäl för att umgängeslokalen eller umgängesarrangemanget borde ha varit mer barnanpassat, för att det var för barnets bästa, att det borde få träffa föräldern mer eller bo hos honom eller henne. Det fördes dessutom fram som argument för att systemet (socialtjänsten) borde ha verkat för barnets bästa, men inte har gjort det. Föräldrarna förde fram sina argument om barnets bästa på olika plan. Dels argument som relaterade till insatsen generellt, dels resonerade de kring insatsen på ett konkret och specifikt plan.

Liksom vi visat i en tidigare artikel (Andersson & Bangura Arvidsson 2009) beror boendeföräldrarnas bedömning av insatsen på om de ser på den generellt eller relaterat till den egna specifika situationen. På ett generellt plan framstår insatsen som mer positiv än relaterat till den specifika situationen, då umgängesföräldrarna är mer känslösa i sina svar. Deras svar handlar om umgängesstödet, umgängesmiljön och relationen mellan föräldrarna och barnen.

Barns bästa - betydelsen utav umgängestöd och umgängesmiljö

I umgängesföräldrarnas svar framkommer att umgängesstödet generellt både kan ses som att det är för barnets bästa och att det inte är det. En förälder hänvisade till socialtjänstens egna argument för barnets bästa och menade att de själva inte följde det:

Men en sån rätt finns inte, det säger socialen till mig, det finns ingen rätt att träffa sina barn, barnen har rätt... men barnen i sin tur är rättslösa, där skulle man egentligen ha en advokat som företräder barnen. [...] Man säger alltid barnen kommer främst och såna grejer men man visar inte i sitt agerande att barnen kommer främst. (Intervjun)

Ungefär hälften av umgängesföräldrarna uppfattade det som att barnet hade tyckt att umgänget varit bra. Föräldrarna uttryckte det med ord som ”nöjd” (UF9), ”superkul” (UF11) och ”belåtenhet” (UF13). De tycktes vara glada över att överhuvudtaget få träffa barnen och beskrev det som att de trodde att även barnen uppfattade det så. En umgängesmoder skrev: ”... Barnets kontaktperson är en man som jag inte gillar, men hoppas att barnet gör det eftersom han är till för barnet och inte mig.” (UF15)

Några umgängesföräldrar uttryckte att barnen känt av deras egna känslor vid umgänget: ”min känsla av osäkerhet” (UF8), varit ”förvirrade” (UF6) och ”blivit traumatiserade”(UF5). En man kände sig osäker inför umgängessituationen och trodde att barnet kände av det. Samtidigt menade han att hans barn ändå betedde sig som vanligt och beskrev att hon var ”som hon brukar i sina lekar, måltidsuppehållet, blöjbyten mm” (UF8). Förvirringen, beskrev en annan man, innebar att hans barn frågade honom varför de måste komma till umgängescentralen för att vara tillsammans, även om de trivdes där: ”Det var vår tid tillsammans och vi alla tre såg fram emot det varje lördag” (UF6). En umgängesmoder skrev följande om sin dotter, att hon var:

... lite forcerad, hon måste hinna med att leka med alla sina saker. Vi har roligt men det är så planerat. Och när det börjar bli dags att åka hem är det jättejobbigt. [Dottern] vill inte till pappa. Hon säger att hon vill stanna och att hon inte orkar mer. Hon hatar sin pappa. (UF1)

Det framkommer i beskrivningarna att umgängesstöd är en insats som rörde upp såväl positiva som negativa känslor hos både umgängesföräldrarna och barnen. Föräldrarna var osäkra och det påverkade barnen. Situationen uppfattas som konstlad och i vissa fall forcerad. Även känslor i förhållande till konflikten med boendeföräldern tycktes påverka upplevelsen av insatsen. Umgängesföräldrarna gav uttryck för en önskan om en mer normal situation men uppfattade det ändå som att det här var bättre än inget umgänge alls. ”Det positiva i att få träffas[...] överväger allt det negativa” (UF5).

Tidigare i texten har miljön lyfts fram som viktig för umgänget. Det är sannolikt så att hur umgängesföräldrarna trodde att barnet uppfattade miljön påverkade deras sätt att se på hur barnet uppfattade umgänget. Om umgängeslokalen uppfattas som en positiv miljö för barnet är det troligtvis också så att synen på umgänget påverkas positivt: ”Barnet tyckte det var ett roligt ställe att gå till” (UF3). Några föräldrar ifrågasatte om umgängeslokalen var en barnvänlig miljö, vilket uttrycks i följande citat:

Att barnen ska få träffa sina föräldrar i en trygg och varm miljö där alla kan känna sig hemma och lugna. Inte som ”monster” i en bur på [umgängescentrat]. Umgänge måste ske under så naturliga former som möjligt. (UF5)

Några umgängesföräldrar såg inget positivt alls för barnen med umgängesstöd och menade att det bara var konstigt. Även här riktade sig en del av kritiken mot miljön i umgängeslokalerna. Det tar sig uttryck i formuleringar som att det var en ”fruktansvärt trist miljö. De känner ingen glädje i en trist miljö” (UF12) och att insatsen kan leda till att barnet senare utvecklar förakt mot bland annat rättssystemet, på samma sätt som några fäder själva beskrev att de kände förakt.

Insatsens betydelse för relationen mellan umgängesföräldern och barnet.

Det framkommer argument för att umgängesföräldern var den som var bäst för barnen att bo hos eftersom de menade att de bäst kunde tillgodose barnens behov av att ha kontakt med båda föräldrarna:

Jag vill att barnen ska bo hos mig, för jag kan bättre tillgodose barnens behov av båda sina föräldrar. För det, jag har hela tiden haft den linjen, trots alla anklagelser, att hon ska få träffa dem så mycket som tingsrätten anser lämpligt. (Intervjun)

Argument som även socialtjänsten och rättsväsendet använder återspeglas i ovanstående citat. Huruvida föräldern kan tillgodose att barnet har möjlighet att träffa den andra föräldern kan vara avgörande för vem av föräldrarna barnet ska bo hos.

I umgängesföräldrarnas svar framkommer också argument som har mer fokus på föräldern själv än på barnet (jfr Kaganas & Day Sclater 2004, Wilson 2006). En man menade att ”umgängesstöd hjälper mig att träffa mina barn” (UF14). Ett citat är exempel på uttryck för förakt och bitterhet över den situation som ett par av föräldrarna upplevde att de var i:

Min dotter är för liten för att förstå. Jag var hemma på heltid under hennes första levnadsår (tills modern stack med henne) så vår relation är grundmurad. Vilket är visat. När min dotter blir äldre och förstår vad som hänt och kan läsa motiveringarna finns risken att hon utvecklar förakt både mot modern och mot det s.k. rättssystemet. (UF4)

Dessa föräldrar tyckte inte att det fanns något rimligt skäl till att de skulle ha umgängesstöd och uppfattade sig som orättvist behandlade. Umgängesföräldrarna strävade efter att få vara som normala föräldrar och umgås med sina barn på ett naturligt och otvunget sätt, som de menade att de hade tidigare, samt att det fungerade bra då. De menade att detta påverkade barnen.

Att få träffa sina barn - hur viktigt är det på en skala?

Att ställa frågan hur viktigt föräldrar tycker att det är att deras barn träffar dem och att be dessa föräldrar om att gradera detta på en skala från ett till hundra samt att därefter uppmana dem att motivera sin gradering, innebär att deras uppfattning blev mycket tydligare än om vi bara hade låtit anta att de tyckte att det var viktigt. De flesta av umgängesföräldrarna satte sin markering längst till höger på skalan, nämligen på 100 %. Medeltalet för graderingen på skalan är dock mer än 100, eftersom ett par dem satte sina kryss långt till höger om skalans slut, vilket de motiverade på följande sätt: ”210 %. Dum fråga!” (UF7). En förälder ville inte ge någon motivering utan vädjade till vår egen känsla som föräldrar: ”1000 ännu bättre. Skojar ni? Måste jag motivera det? Har ni egna barn, då kan ni säkert motivera det” (UF6). Svaren visar att umgängesföräldrarna befann sig i en mycket känsloladdad situation.

Flera av umgängesföräldrarna gav personliga motiveringar till sin gradering på skalan, ett par av föräldrarna tog dessutom upp generella motiveringar, medan andra enbart lyfte fram generella motiveringar. I de generella motiveringarna betonades att barn behöver och har rätt till båda sina föräldrar, att det påverkar barnens relationer senare i livet och att mödrar och fäder kompletterar varandra:

Barn är i behov av båda sina föräldrar. Så länge man inte utsätter barnen för skada eller trauman. Umgänge bör då minskas för att minimera skadorna. (UF5)

Alla barn har rätt till båda föräldrar, barnets rättighet. (UF9)

Är övertygad om att alla relationer ett barn skapar är mycket viktiga. Att olika relationer ser olika ut gör det inte mindre viktigt. Sen om man är en pappa som barnet inte bor hos, den alltid närvarande modern eller annan viktig släkting, förändrar inte vikten av relationen utan bara förutsättningarna. (UF8)

Mycket viktigt! Mamma ger vissa bitar till barnet. Pappan andra bitar. Dessa två är komplement och måste samarbeta. (UF11)

Det är väl självklart att barn behöver båda sina föräldrar i sitt liv. (UF15)

Ovanstående formuleringar speglar en syn på mödrar och fäder som komplementära, på samma sätt som det framkommer i artikeln om boendeföräldrarnas perspektiv (Andersson & Bangura Arvidsson 2009). De manliga umgängesföräldrarnas svar säger också något om den generella syn på faderskap som genomsyrar fadersdiskursen och kan sägas vara ”pappavänlig” (Hobson 2004). Denna diskurs utgår från att barn behöver båda sina föräldrar och det är viktigt att de har en manlig förebild. De personliga motiveringarna handlar om att barnet eller barnen behövde dem som föräldrar, att det var veckans höjdpunkt för barnet att få träffa dem, att det betydde mycket för barnet. Vidare, att barnet behövde sin pappa som förebild och att barnet skulle se att det har en förälder till som finns kvar för det. Något som tar sig uttryck i formuleringar som följande citat är exempel på:

Han träffar mig med kärlek och glädje och [är] bekväm. (UF2)

Mina barn behöver mig och det jag har att erbjuda [har ritat till ett hjärta] (UF5)

Jag känner mig viktig för min son. Jag anser att det är viktigt för honom att träffa mig. Endast genom att träffas och umgås har min son fått den goda relation till mig som är betydelsefull för honom. Han behöver mig som förebild och stöd för att klara sig bra. (UF3)

Några föräldrar fokuserade mer på sina egna känslor för barnen, att det var jätteviktigt för dem att träffa sina barn och att de blev ledsna om de inte fick göra det:

I sex år har min son och jag knappt träffats, han känner inte igen mig vilket gör mig ledsen. (UF9)

Det är jätteviktigt för mig att träffa mina barn. Det är de enda barn som jag har. (UF14)

Att jag inte förlorar honom, ger honom hopp för livet och kärlek för att kunna klara sig. Jag är som mamma hopp och liv och kärlek till mina barn, och trygghet får de från mig. (UF2)

De ovanstående citaten visar på laddningen i konflikten med den andra föräldern. Konflikten med boendeföräldern tycks emellanåt grumla sikten för barnets behov (jfr Kaganas & Day Sclater 2004, Perry & Rainey 2007). Föräldrarna beskriver sina egna känslor av sorg och förlust, snarare än vad barnen har behov av.

Villkorat föräldraskap - diskussion

Det är tydligt att föräldraskapet är villkorat. Umgängesföräldrarna beskriver det som att de inte har möjlighet att vara föräldrar på grund av att vardagskontakten med barnen är begränsad eller obefintlig. De framställer det som att det är svårt att utöva föräldraskap på ett sätt som de ser som normalt när kontakten och umgänget med barnen sker sällan och under former som upplevs som konstlade. Som har framgått i tidigare artiklar (se t.ex. Bangura Arvidsson 2009) är ambitionen med insatsen att den ska vara tillfällig och att umgänget ska ske under så normala förhållanden som möjligt. Såväl utifrån kontaktpersoners som utifrån umgängesföräldrars perspektiv verkar det inte alltid fungera. Insatsen har inte den regelbundenhet och kontinuitet som är tänkt. Formerna för umgänget lever inte heller alltid upp till intentionen med insatsen. Till exempel beskriver kontaktpersoner (Bangura Arvidsson 2009) att de ska fokusera på barnet och inte diskutera konflikten mellan föräldrarna, men just en sådan diskussion skulle kunna utgöra det stöd som några av umgängesföräldrarna efterfrågar. Frågan är för vems skull insatsen i första hand ska vara, för boendeföräldrarna, umgängesföräldrarna eller barnen. Insatsen kan problematiseras utifrån samtliga parter, även om det i direktiven betonas att insatsen ska vara för barnet.

Det finns likheter mellan de föräldrar som den här texten handlar om och föräldrar, i synnerhet fäder, vars barn är omhändertagna eller har varit föremål för utredning om eventuellt omhändertagande. Det finns studier som visar att fäder känner sig ignorerade inom den sociala barnvården (Bangura Arvidsson 2003, Brown et al 2009). Några av umgängesfäderna är upprörda över modersfixeringen inom familjerätten, på motsvarande sätt som fäder vars barn varit föremål för utredning inom den sociala barnvården är. Utifrån den situation som frånskilda fäder generellt befinner sig i med relativt välordnade förhållanden och etablerade i samhället, exempelvis på arbetsmarknaden, kan det svenska samhället i vissa avseenden ses som pappavänligt (Hobson 2004). Det finns en stor grupp frånskilda fäder som kan sägas ingå i dagens hegemoniska maskulinitet (Connell & Messerschmidt 2005) kring frånskilda fäder. Det är fäder som har resurser att leva upp till det moderna faderskapet. Det är även

här, liksom i våra tidigare publikationer, rimligt att föra en diskussion om generella ideal kontra den konkreta praktiken. Insatsen umgängesstöd omfattar inte vilka familjer som helst. Umgängesfäderna omfattas vanligtvis inte av de aspekter som gör samhället pappavänligt. Det är relevant att diskutera materialet utifrån olika genuspositioner (Connell & Messerschmidt 2005). Det är tydligt att det finns en hegemonisk maskulinitets- eller faderskapsposition relaterat till de fäder som har lättare att leva upp till generella ideal, men att det i konkret praktik, vad som gäller umgängesföräldrar, finns en underordnad position som fäder. Då dessa fäder tycks sträva efter idealet, men på grund av de strukturella hinder som insatsen umgängesstöd kan utgöra förmår de inte leva upp till det. Inom denna underordnade position framkommer ett avståndstagande gentemot män som ses som ännu mer underordnade, alltså de män som inte bara är misstänkta för utan verkligen är skyldiga till övergrepp på sina barn. Även om de män som uppfattar sig som oskyldigt anklagade delvis framställer sig som offer för insatsen ger de uttryck för en drivkraft och vad jag, i enlighet med Connell & Messerschmidts (2005) termer, skulle vilja kalla en underordnad eller marginaliserad grupps handlingskraft och spelutrymme.

I materialet framkommer också beskrivningar av hur flera av umgängesföräldrarna tidigare haft mer inflytande över sina barn och detta visar också på att olika genuspositioner kan variera över tid.

I materialet framgår det vidare att umgängesföräldrarna, oavsett om de är fäder eller mödrar, i lika grad upplever kränkningen över att inte få vara som vanliga föräldrar till sina barn. Det skulle emellertid behövas fler umgängesmödrar i materialet för att kunna säga något om skillnader och likheter hos mödrarna och fäderna vad gäller skuld känslor och utsattheten för våld, på motsvarande sätt som Wilson (2006) kunde se i sin studie.

Utifrån den kunskap som har genererats i det projekt som materialet till den här texten ingår i, är det tydligt att det inte går att göra någon generellt giltig värdering av insatsen eftersom uppfattningen om den är väsentligt olika beroende på om det är familjerättens, umgängesföräldrars, boendeföräldrars eller barnens perspektiv som ges företräde. Det behövs fler studier för att förstå umgängesföräldrars situation och för att bidra med kunskap om hur insatsen umgängesstöd, så långt det är möjligt, kan utformas som ett stöd för alla parter, inte minst för umgängesföräldrarna och deras barn i umgänges-situationen. Det är angeläget att kunna ge dessa föräldrar stöd i föräldraskapet samtidigt som umgänget ska vara en trygg situation för barnen. Stöd till umgängesföräldrar i deras villkorade föräldraskap är en förutsättning för att bidra till ett hållbart och tryggt umgänge för barnen.

Referenser

- Andersson (2013) "Reflektioner och dilemman i social barnavård" *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 2, 93-107.
- Andersson, Gunvor & Bangura Arvidsson, Maria (2006) "Umgänge till varje pris?" *Socionomens Forsknings supplement* nr 19, s. 5-17.
- Andersson, Gunvor & Bangura Arvidsson, Maria (2008) Contact person as a court-ordered solution in child visitation disputes in Sweden. *Child and Family Social Work*, 13, 197-206.
- Andersson, Gunvor & Bangura Arvidsson, Maria (2009) På spaning efter betydelsen av umgängesstöd för barn. *Socionomens Forsknings supplement*, nr 26, *Socionomen*, nr 6, 24-35.
- Bangura Arvidsson, Maria (2003) *Ifrågasatta fäder – Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan.
- Bangura Arvidsson, Maria (2009) Aktiv passivitet. Om kontaktpersoners roll och förhållningssätt till pappor, mammor och barn i umgängestvister. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 1, 3-19.
- Brown, Leslie; Callahan, Marilyn; Strega, Susan; Walmsley, Christopher & Dominelli, Lena (2009) Manufacturing ghost fathers: the paradox of father presence and absence in child welfare. *Child and Family Social Work* 14, 25-34.
- Bäck-Wiklund, Margareta (2003) "Familj och modernitet" I Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Connell & Messerschmidt (2005) "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept" *Gender and Society*, Vol 19, No 6, pp 829-859.
- Ekbom, Inger & Landberg, Åsa (2007) "Innerst inne var man rädd..." *Barns och föräldrars röster om att ha umgänge tillsammans med kontaktperson*. Stockholm: Rädda Barnen och Socialstyrelsen.
- Eriksson, Maria (2003) *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av fäders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.
- Eriksson, Maria & Dahlkild-Öhman, Gunilla (2008) Motstridiga förståelser av risk och riskbedömningar i familjerättssammanhang. I: Eriksson, M; Källström Cater, Å; Dahlkild-Öhman, G; Näsman, E. (red.) *Barns röster om våld. Att tolka och förstå*. Malmö: Gleerups.
- Eriksson, Maria & Näsman, Elisabet (2007) Delaktighet i familjerättsprocesser för barn som upplevt pappas våld mot mamma. *Socionomen*, nr 6, *Socionomens Forsknings supplement*, nr 22, 78-89.

Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja (2008) Ambiguous position of the child in supervised meetings. *Child and Family Social Work*, vol. 3, nr 1, 52-60.

Heyes, David (2005) Gaining access to data sources in statutory social work agencies: the long and winding road. *British Journal of Social Work* 35, 1193-1202.

Kaganas, Felicity & Day Sclater, Shelley (2004) Contact disputes: narrative constructions of 'good' parents. *Feminist Legal Studies* 12, 1-27.

Kielty, Sandra (2005) Mothers are non-resident parents too: a consideration of mother's perspectives on non-residential parenthood. *Journal of Social Welfare and Family Law* Vol 27, No. 1, 1-16

Perry, Alison & Rainey, Bernadette (2007) Supervised, supported and indirect contact orders: research findings. *International Journal of Law, Policy and the Family* 21, 21-47.

Regné, Margareta (2006) *Familjebilder. Om klientfamiljer, kontaktfamiljer och idealfamiljer*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.

Röbäck, Karin (2012) "När lagen reglerar barnets familj efter föräldrarnas separation" i Helena Johansson & Margareta Bäck-Wiklund (red.) *Att fostra familjen – en grundbok om styrning, föräldraskap och socialtjänst*. Stockholm: Liber.

Sallnäs, Marie; Wiklund, Stefan & Lagerlöf, Héléne (2010) Samhällsvårdade barn, gate-keeping och forskning. *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 2, 116-133.

SCB (2014) *Olika familjer lever på olika sätt – om barns boende och försörjning efter en separation*. Demografiska Rapporter, Rapport 2014:1. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

Socialstyrelsen (2013) *Familjerätt. Kommunernas arbete med umgängesstöd*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2007:52 *Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m.* Stockholm: Statens Offentliga Utredningar/Fritzes

Wilson, Graeme (2006) The non-resident parental role for separated fathers: a review. *International Journal of Law, Policy and the Family* 20, 286-316.

BILAGA:

Frågeformulär till umgängesförälder som träffar sitt/sina barn med umgängesstöd

Vi är två forskare som har intresserat oss för insatsen kontaktperson som umgängesstöd i barns möte med den förälder som han eller hon inte bor hos. Vi är även intresserade av annat umgängesstöd, t.ex. i särskilt anvisad lokal med personal. Dessa frågeformulär sprider vi på olika håll i landet. Det är naturligtvis frivilligt men vi är tacksamma om Du vill svara på våra frågor, som i vissa fall innebär att sätta kryss i lämplig ruta och i vissa fall innebär att Du berättar fritt och med egna ord. Om du inte får plats på avsett utrymme, använd baksidan. Vi är tacksamma för alla Dina synpunkter.

De som hjälper oss att lämna ut frågeformulären har också fått svarskuvert av oss. Där lägger du det ifyllda formuläret och klistrar igen kuvertet. Det är bara vi som får del av dina svar och när vi redovisar resultaten kommer det inte att framgå vem som sagt vad. Om du har frågor, kontakta oss.

Båda har vi adress: Socialhögskolan, Lunds universitet, Box 23, 221 00 Lund

Gunvor Andersson, professor i socialt arbete
Tel. 046-222 94 09 E-post Gunvor.Andersson@soch.lu.se

Maria Bangura Arvidsson, filosofie doktor och lektor i socialt arbete
Tel. 046-222 30 65 E-post Maria.Bangura_Arvidsson@soch.lu.se

1

1. Ditt namn (inte nödvändigt): _____
Bor i stad/kommun: _____

2. Du är
mamma
pappa
annat, vad: _____

till barnet med umgängesstöd
(om flera barn med umgängesstöd benämns de barn 2 och barn 3 etc)

Barnets namn: _____ Barn 2 namn: _____ Barn 3 namn: _____
Kön: _____ Kön: _____ Kön: _____
Ålder nu: _____ Ålder nu: _____ Ålder nu: _____

3. Barnet/barnen har erfarenhet av umgängesstöd i form av:
Kontaktperson Ja Nej
Umgänge i anvisad lokal med personal? Ja Nej
Annat, vad? _____

4. Umgängesstöd efter
frivillig ansökan
beslut i domstol

5. Hur ofta är umgänge bestämt?

2

6. Umgängesstöd
under hela umgänget
vid hämtning/lämning

7. Umgängesstödet fick barnet/barnen på grund av:

8. Barnet har haft/har umgängesstöd
Från ___ år och ___ månader gammal
och (om avslutat) till ___ år och ___ månader gammal

med uppehåll
utan uppehåll

Barn 2 har haft/har umgängesstöd
Från ___ år och ___ månader gammal
och (om avslutat) till ___ år och ___ månader gammal

med uppehåll
utan uppehåll

3

Barn 3 har haft/har umgängesstöd
Från ___ år och ___ månader gammal
och (om avslutat) till ___ år och ___ månader gammal

med uppehåll
utan uppehåll

9. Vad tyckte du om beslutet om umgängesstöd?

10. Hur genomfördes/genomförs det i praktiken? Berätta med egna ord.

4

11. Berätta med egna ord vad du som är bra, dåligt, borde ha varit annorlunda.

12. Vad tror du barnet/barnen ansåg/anser? Vad brukade/brukar barnet/barnen säga om umgänget eller umgängesarrangemanget?

5

15. Annat du vill säga?

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

7

13. Hur viktigt tror du det var/är för ditt/dina barn att träffa dig?

Sätt ett kryss på en skala från 1 till 100 där 1 betyder "inte alls viktigt" och 100 betyder "mycket viktigt"

1 _____ 100

Motivera ditt kryss:

14. Om du utifrån din erfarenhet av umgängesstöd skulle ge oss som forskare ett budskap, vad skulle då vara viktigast för dig att få framföra:

6